

I kfgR; jRu] ykd' kghj v. .kk HkÅ I kBs ; kph I kfgR; I ā nk

i k- jktho fd"kujko ok?kekjs

ग्रंथपाल

नारायणराव चव्हाण विधी महाविद्यालय, नांदेड

बहुजन जनतेला माणुसकीचे जीवन जगता यावे, त्यांचा सर्वांगीन विकास व्हावा म्हणून राजर्षी शाहु महाराज, विठ्ठल रामजी शिंदे, महात्मा ज्योतीराव फुले आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे कार्य जसे अजरामर, अविस्मरणीय आहे त्याच प्रमाणे साहित्य क्षेत्रात अण्णा भाऊ साठे यांचे ही आहे.

बहुजनांच्या जीवन जाणीवांच स्पष्ट प्रतीबींब जर कुणी साहित्यबद्ध केल असेल तर ते अण्णा भाऊ साठे यांनी. जनसामान्यात अण्णा भाऊ साठे म्हणुन प्रसिध्द अथवा ओळखले जाणारे तुकाराम भाऊराव साठे यांचा जन्म 1 ऑगस्ट 1920 रोजी वाटेगाव तालुका वाळवा जिल्हा सांगली येथे झाला. शिक्षणाने अर्धशिक्षित असुन सुध्दा ते एक महान लेखक, साहित्यिक म्हणुन जगप्रसिध्द झाले.

अण्णा भाऊ हे शाळेत शिकले नाहीत, केवळ दिड दिवस ते शाळेत गेले. उच्चवर्णियांच्या भेदभावामूळे त्यांनी शाळा सोडून दिली. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, कार्ल मार्क्स, लेनिन, मॅक्झी गार्की आणि श्रीपाद डांगे यांचा वैचारिक वारसा घेवून जातीव्यवस्था, अर्थव्यवस्था यांच्याशी सतत त्यांनी संघर्ष सुरु ठेवला. अण्णा भाऊ साठे हे साहित्य युगातील एक प्रतिभावंत विद्रोही विचार व सामाजिक परिवर्तनातील क्रांती संघर्ष आहे. सामान्य कष्टकरी जनतेच्या मनामध्ये अन्यायाविरुध्द लढण्यासाठी आणि त्यांच्यावर होणाऱ्या अन्यायाला वाचा फोडण्यासाठी लावण्या, पोवाडे गीते, पद इत्यादी काव्य प्रकारचे शस्त्र त्यांनी उचलले. ज्यांना येथील मनुवादी संस्कृतीने माणुस म्हणून जगण्याचा अधिकार दिला नाही त्यांना अण्णा भाऊ साठेनी आपल्या साहित्यात नायक बनविले. चटणी भाकरी खावुन, विहीरी खोदून इतरांना पाणी पाजणारे, खाणीतून कोळसा पुरविणारे, गडकिल्ले, राजवाडे बांधणारे उपेक्षित कामगाराच्या घामाची व्यथा साहित्यातून अण्णा भाऊ नी मांडली. त्यांनी उपेक्षित, शोषित पिडीत बहुजन समाजाचे दुःख जगाच्या वे" णीवर टांगण्यासाठी साहित्य निर्मिती केली. शाहीरीच्या माध्यमातून संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीमध्ये त्यांनी मोठे योगदान दिले आणि त्यांनी स्थापन केलेल्या 'लाल बावटा' पथकाच्या माध्यमातून लोकप्रिय भाहीर म्हणुन भाहीरीमध्ये मानाचा ठसा उमटवला. स्वातंत्र्य नंतरच्या काळामध्ये राजकीय प्र" नाविषयी भाहीरीच्या माध्यमातून मोठी जनजाग्रती केली. 'ये आझादी झुठी है, दे" णी की जनता भुकी है' असा नारा देऊन जनसामान्यांच्या मुलभुत प्र" नांना त्यांनी वाचा फोडली. जगप्रसिध्द फकिरा ही कादंबरी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या झुंझार लेखनीला अर्पण करुन डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचारासंबंधी असणारा आदर त्यांनी व्यक्त केला.

साहित्यरत्न, लोकशाहीर अण्णा भाऊ साठे यांची साहित्य

चार भिंतीच्या भाळेत नोंदता आयुश्यभर जगाच्या उघड्या भाळेत अनुभवानाचे पाठ गीरवीत अण्णा भाऊ हे गौतम बुध्दाच्या अतः दिपः भंव या वचना प्रमाणे स्वतःच्या जिवनाचे स्वतः शिल्पकार बनले व स्वयं प्रकाशित झाले. त्यांनी जवळ जवळ 37 कादंबऱ्या, 19 कथासंग्रह, 14 लोकनाट्य, 11 पोवाडे, 3 नाटके तसेच गाणी, लावण्या व छगडी अशी भरपूर साहित्य संपदाची त्यांनी रचना केली. त्यांचे साहित्य फ्रेंच, रशिया या देशासहीत इतर 27 देशांमध्ये भाशांतरीत झाले आहे.

कथासंग्रह: 1. आग 2. आघात 3. अलगुज 4. अहंकार 5. अग्नीदिव्य 6. केवड्यांच कणीस 7. कुरूप 8. गुलाम 9. गुन्हाळ 10. चंदन 11. चिखलातील कमळ 12. चिराग नगरीची भुत 13. चित्रा 14. जीवंत काडतुस 15. ढासलेल्या बंदुका 16. डोळे मोडीत राधा चाले 17. तारा 18. धुंद 19. पाझर 20. फकिरा 21. फुलपाखरु 22. मंगला 23. माकडीचा माळ 24. मास्तर 25. मथुरा 26. मुर्ती 27. रानगंगा 28. रानबोका 29. रूपा 30. वैजयंता 31. वारणेच्या खरोऱ्यात 32. वारणेचा वाघ 33. वैर 34. संध 35. सर नौबत 36. आवडी 37. रत्ना

कथासंग्रह: 1 कृष्ण काठच्या कथा 2 आबी 3 खुळवाडा 4 गजाआड 5 नवती 6 निखारा 7 पिसाळलेला माणुस 8 फरारी 9 बरबाद्या कंजारी 10 भानामती 11 लाडी 12 चिरागनगरची भुत

उपन्यास: 1. इनामदार 2. पेंग्याच लगीन 3. सुलतान

कथासंग्रह: 1. अकलेची गोष्ट 2. खापऱ्या चोर 3. दुर्गा काळात तेरावा 4. देशभक्त घोटाळे 5. पुढारी मिळाला 6. बेकायदेशीर बिलंदर बुडवे 7. मूक मिरवणूक 8. माझी मुंबई 9. लोकमंत्र्याचा दौरा 10. 'पोटजींचे इलेक्शन

उपन्यास: 1. माझा रीत्याचा प्रवास

भाहीरी वांडमय : 1 भाहीर 2 माझी मैना

उपन्यास: 1. वारणेचा वाघ

वैजयंता

वैजयंता

वैजयंता

टिळा लावते मी रक्ताचा

डोंगराची मैना

मुरली मल्हाररायाची

वारणेचा वाघ

वारणेचा वाघ

अग्नी ही सातान्याची तऱ्हा

फकिरा

वैजयंता

वैजयंता

टिळा लावते मी रक्ताचा

डोंगराची मैना

मुरली मल्हाररायाची

वारणेचा वाघ

अग्नी ही सातान्याची तऱ्हा

फकिरा

वैजयंता

1961

1969

1969

1969

1970

1974

वैजयंता या चित्रपटास 1961-62 या वर्षी सर्टीफिकेट ऑफ मेरिट हे उत्कृष्ट मराठी चित्रपटाचे पारीतोशिक मिळाले, वारणेचा वाघ या चित्रपटास 1970-71 या वर्षाचे महाराष्ट्र राज्य उत्कृष्ट मराठी चित्रपट क्रमांक दोनचे पारीतोशिक मिळाले तर अ” णी ही साताऱ्याची तऱ्हा या चित्रपटास 1973-74 या वर्षीचे महाराष्ट्र राज्य उत्कृष्ट मराठी चित्रपट क्रमांक तीनचे पारीतोशिक मिळाले.

अण्णा भाऊनी लावणीचा चेहरा मोहराच बदलून टाकला. पुर्वी लावणीची सुरुवात गण गौळणीनी होत असे पण अण्णा भाऊनी प्रथम पृथ्वी ही भोषाच्या मस्तकावर तरली नसुन दलीत कष्टकरी बहूजनांच्या तळहातावर तरली आहे त्या कामगारांच्या हातास प्रथम वंदन करतात. पेशवाईच्या काळात लावणीमध्ये नखलेरपणा व स्त्रियांच्या बाह्य सौंदर्याचे वर्णन केले आहे, त्याकाळी भोग वस्तु म्हणून स्त्रियांकडे पाहिले जात असत, त्यांच्यातील शुरविरपणा, स्वाभीमान कोणी पाहीला नाही पण अण्णा भाऊनी लावणीच्या माध्यमातून स्त्रियांचा शुरपणा व नितीमत्तेचे प्रदर्शन घडवून स्त्रियांना नायीका बनवुन त्यांचा सन्मान केला आणि जुन्या लावणीतील पारंपारिक परंपरेला आव्हानीत केले आहे. माझी मैना गावावर राहीली, माझ्या जीवाची होतीया काहिली या लावणीत त्यांनी मैनेचे वर्णन दिलखुशपणे केले आहे. लोक” णहीर अमर भोख व आचार्य अत्रे यांना देखील त्या लावणीने भुरळ घतली होती.

स्वातंत्र्याचा लाभ बहूजन समाजास मिळाला नाही याचे वर्णन कोंबडी चोर या कथेत केले आहे, वैतागापोटी आत्महत्येचा विचार न करता स्वाभीमानाने जगण्याचा अनुभव सावळा कथेतुन सांगतात, लाचारीचे जीवन जगने सोडून द्यावे आणि स्वाभिमानाने जगावे अशी णी णकवण देत मातंग समाजाची अस्मिता जागृत करण्यासाठी फकिरा ही कादंबरी लिहीली, गरीब व श्रीमंत यांच्यातील दरी दुर करण्यासाठी कार्ल मार्क्स यांच्याकडून प्रेरणा घेतील होती पण जो पर्यंत जाती व्यवस्था आहे तो पर्यंत एक संघटन शक्य नाही म्हणून पुरोगामीत्वाची प्रेरणा व उर्जा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्याकडुन घेतली, जग बदल घालोनी घाव, गेले सांगून मला भिमराव या काव्यातून त्यांनी बाबासाहेबांना श्रध्दांजली वाहीली होती.

भोतकऱ्यांच्या घामाचे मोल भांडवलदार वर्ग करत नाही, भोतकरी राब राबवून धान्य पीकवतो पण त्यालाच चांगल अन्न, बीच्छाना ही मिळत नाही हा अन्याय नष्ट करण्यासाठी परिवर्तनाचा लढा लढण्याचे आव्हान त्यांनी विविध गितांच्या कडव्यातुन केले आहे. अशा प्रकारे शिक्षणापेक्षा अनुभवच मोठा गुरु असतो याची अनुभुती त्यांच्या साहित्य लेखनातुन दिसुन येते. अण्णा भाऊचे लेखन स्वप्नाळु दुनियेती नसुन त्यांनी जे जिवन जगले, ज्या धार्मिक वाईट रुढीपरंपरा, अंधश्रध्दा अनुभवल्या, उच्चवर्णियांच्या अन्याय अत्याचाराचा जो अनुभव घेतला होता व त्यांच्या सहवासातील बुजुर्ग लोकांकडुन ज्या अनुभव कथा ऐकल्या होत्या तसेच त्यांचे बालपन हे खेडयातच गेले होते त्यामूळे अस्प्र” यतेचे जे चटके त्यांनी सहन केले, गोर गरीब, अस्पृश्य व स्त्रियांवर दिवसाढवळया होणारे अत्याचार त्यांनी जवळून पाहिले होते आणि हालअपेश्टा सहन करीत जिवन जगत असतांना त्यांनी जे अनुभवले व पाहिले इत्यादीचे

प्रतिबिंब त्यांच्या साहित्य लेखनातून दिसून येते. माणुस हीच एकमेव भुमिका डोळ्यासमोर ठेऊन त्यांनी लिखान केले. अन्याय, अत्याचार, सामाजिक, अर्थिक शोषणा विरुद्ध व भांडवलशाही विरुद्ध लढण्याचे सामर्थ्य त्यांच्या साहित्य संपदेत होते.

। nHkZ xFk%

1. कठाळे नानासाहेब (2001), अण्णा भाऊ साठे जीवन आणि कार्य, अण्णा भाऊ साठे साहित्य प्रकाशन मंच, नागपुर
2. लोकशाहीर अण्णा भाऊ साठे गौरव ग्रंथ (2015), महासंचालक, डॉ. आंबेडकर संशोधन व प्रो^० लक्षण संस्था, पुणे
3. महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळ, लोकशाहीर अण्णा भाऊ साठे, निवडक वाङ्मय, मुंबई
4. <https://mr.wikipedia.org>
5. <https://marathivishwakosh.org>